

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Вознюка Андрія Андрійовича на дисертацію
Гелемея Сергія Олеговича «Запобігання кримінальним
правопорушенням в органах і установах виконання покарань
та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої
служби України»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних
наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та
кримінологія; кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням у специфічному сегменті криміногенного середовища – органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України. Забезпечення належного рівня правопорядку в установах несвободи є важливою складовою державної політики у сфері кримінальної юстиції, оскільки безпосередньо пов'язане із гарантуванням прав людини, підтриманням режиму законності, а також досягненням цілей кримінального покарання.

На сучасному етапі функціонування кримінально-виконавчої системи України спостерігається збереження низки системних проблем, пов'язаних із поширенням кримінальної субкультури, неформальних ієрархій, протиправного впливу на засуджених, а також вчиненням нових кримінальних правопорушень у місцях позбавлення волі. Особливої гостроти ці питання набувають в умовах трансформації криміногенної ситуації, викликаній воєнним станом, що супроводжується підвищеним рівнем соціальної напруги, кадровими та ресурсними обмеженнями, а також змінами у структурі контингенту установ виконання покарань.

Водночас існуючі підходи до запобігання злочинності в установах несвободи часто мають фрагментарний характер, зосереджуючись переважно на режимно-оперативних заходах і недостатньо враховуючи кримінологічні детермінанти протиправної поведінки, а також сучасні наукові підходи до превенції. Недостатня розробленість комплексних кримінологічних моделей запобігання кримінальним правопорушенням у цій сфері обумовлює потребу в їх системному науковому осмисленні.

З огляду на це, дослідження, спрямоване на формування теоретичних і прикладних засад запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, є своєчасним, науково обґрунтованим і таким, що має важливе значення для вдосконалення кримінально-правової, кримінологічної та кримінально-виконавчої політики України.

Достовірність і обґрунтованість більшості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою структурою дисертаційного дослідження, логікою викладення матеріалу, емпіричною та джерельною базою, використанням загальнонаукових та спеціально-наукових методів дослідження.

Структура дисертаційного дослідження є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, здебільшого є переконливими. При їх обґрунтуванні дисертантом використано емпіричні матеріали, а також правові та наукові джерела.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2010–2020 рр.; судові рішення з Єдиного державного реєстру судових рішень, прийняті протягом 2017–2020 рр. у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Київській,

Луганській, Полтавській, Харківській, Херсонській, Одеській областях; практика Європейського суду з прав людини; результати проведеного здобувачем онлайн-опитування та інших соціологічних опитувань.

При написанні роботи здобувач опрацював достатній масив юридичної літератури. У своїх міркуваннях спирався передусім на надбання таких наук, як кримінальне право, кримінологія та кримінально-виконавче право.

Висновки до розділів та загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються лаконічністю викладених думок.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджуються правильним вибором методологічної бази дослідження. Автором були використані загальнонаукові та спеціально-наукові методи: діалектичний, історико-правовий, формально-логічний і догматичний, порівняльно-правовий, метод системного аналізу, системно-структурний, статистичні методи; соціологічні методи; методи індукції та дедукції тощо.

Поєднавши наукову і практичну діяльність, проаналізувавши теоретичний, практичний і законодавчий матеріал, автор сформулював на цій основі висновки, які роблять певний внесок у теорію кримінального права, кримінології та кримінально-виконавчого права.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у комплексному розв'язанні важливої науково-прикладної проблеми, пов'язаної з формуванням сучасних кримінологічних засад запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України з урахуванням умов воєнного стану, реформування пенітенціарної системи та євроінтеграційних процесів.

До найбільш значущих положень, що визначають новизну отриманих результатів, належать:

1. Обґрунтування авторської концепції багаторівневої системи суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у пенітенціарній системі, яка передбачає функціональну інтеграцію внутрішніх і зовнішніх суб'єктів превенції в єдину узгоджену модель впливу.

2. Виявлення та систематизація сучасних тенденцій пенітенціарної злочинності, зокрема трансформації її структури в умовах воєнного стану, що характеризується зростанням частки злочинів проти основ національної безпеки, а також збереженням корупційних ризиків серед персоналу.

3. Формулювання концепції «технологізації» пенітенціарної злочинності, яка відображає нові форми кримінальної активності, пов'язані з використанням цифрових засобів комунікації та фінансових інструментів, що істотно змінює механізми вчинення правопорушень у місцях несвободи.

4. Розроблення інтегрованої моделі організаційно-правового механізму запобігання кримінальним правопорушенням, яка поєднує інструменти цифровізації, механізми забезпечення доброчесності персоналу, систему внутрішнього та зовнішнього контролю, а також імплементацію міжнародних стандартів поведіння із засудженими.

5. Удосконалення понятійно-категоріального апарату досліджуваної сфери, зокрема уточнення змісту понять, пов'язаних із суб'єктами запобігання та пенітенціарною злочинністю, що сприяє підвищенню термінологічної визначеності та узгодженості наукового дискурсу.

6. Розвиток підходів до кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення в установах несвободи, із чітким розмежуванням груп правопорушників (засуджені та персонал) та визначенням їх мотиваційних і поведінкових особливостей.

7. Подальше обґрунтування системи загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів запобігання, включаючи визначення критеріїв оцінки ефективності діяльності установ виконання покарань у сфері превенції та врахування ролі пенітенціарної реформи як чинника зниження рівня злочинності.

Дисертація засвідчує здатність здобувача до самостійного наукового пошуку, критичного переосмислення існуючих підходів та формулювання нових теоретичних положень і практичних рекомендацій. Отримані результати мають як теоретичну, так і прикладну цінність, що дозволяє розглядати їх як

вагомий внесок у розвиток кримінологічної науки та вдосконалення діяльності кримінально-виконавчої системи України.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Результати дослідження повною мірою відображені у 9 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – в іноземному виданні, а також чотири тези доповідей у збірниках, оприлюднених на науково-практичних конференціях і засіданнях круглих столів.

Сформульовані в дисертації висновки ґрунтуються на власних дослідженнях.

Автореферат за своїм змістом відповідає основним положенням дисертації та відображає зміст, основні положення, висновки та пропозиції, які сформульовані у роботі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення дисертації використовують у:

– науково-дослідній діяльності – з метою вдосконалення змісту запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняють у пенітенціарній системі (акт Національної академії внутрішніх справ від 25 лютого 2026 р.);

– практичній діяльності – для підвищення ефективності діяльності, що стосується запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняють в органах та установах виконання покарань і слідчих ізоляторах ДКВС України (акт впровадження від 18 лютого 2026 року);

– освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права та кримінології (акт Національної академії внутрішніх справ від 25 лютого 2026 р.).

Оформлення дисертації. За результатами вивчення дисертації та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, можна стверджувати, що наукова праця виконана відповідно до чинних нормативних вимог щодо оформлення дисертаційних досліджень, написана державною мовою з

дотриманням вимог наукового стилю викладу. Структура дисертації є логічною, зміст кожного розділу узгоджується із загальною метою дослідження та сформульованими завданнями.

У дисертації дотримано принципів академічної доброчесності – не виявлено фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Усі положення, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, мають обґрунтований характер, базуються на результатах власних досліджень здобувача, статистичних матеріалах, аналізі законодавства, судової практики та наукової літератури. З метою повноти наукового аналізу автор коректно використовує позиції інших дослідників, з обов'язковим посиланням на відповідні джерела.

Оформлення бібліографії, посилань, додатків, а також загальний обсяг дисертації відповідає встановленим вимогам для наукових кваліфікаційних робіт.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, слід зазначити, що окремі його положення мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальшого наукового осмислення. Наведені нижче зауваження та побажання спрямовані на підвищення наукової та практичної цінності роботи.

1. Потребує уточнення релевантність використаної статистичної інформації у вступі дисертації та автореферату предметові дослідження. У роботі наведено дані Офісу Генерального прокурора щодо кількості кримінальних правопорушень, учинених особами, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення, за 2015–2025 роки. Водночас зазначені показники характеризують загальнодержавний рівень рецидивної злочинності, а не кримінальні правопорушення, що вчиняються безпосередньо в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах.

З огляду на предмет дисертаційного дослідження, який обмежується пенітенціарною сферою, доцільним видається більш чітке обґрунтування включення таких статистичних даних до аналізу. Зокрема, варто було б пояснити, яким чином наведена динаміка рецидивної злочинності впливає на криміногенні процеси саме в установах виконання покарань, або ж доповнити дослідження спеціалізованими показниками, що відображають стан злочинності в межах ДКВС України.

За відсутності такого обґрунтування використання загальних статистичних даних може створювати певне зміщення аналітичного фокусу дослідження та ускладнювати чітке розмежування між кримінально протиправною діяльністю осіб, які раніше вчиняли кримінальні правопорушення та рецидивною пенітенціарною злочинністю. Врахування цього аспекту сприяло б підвищенню точності та предметної спрямованості наукових висновків.

2. Потребує додаткової конкретизації запропонована модель суб'єктів запобігання. У дисертації автор достатньо ґрунтовно розкриває систему суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України, виокремлюючи внутрішні, зовнішні, громадські, міжнародні, безпосередні та опосередковані суб'єкти превентивної діяльності. Такий підхід є загалом логічним і дозволяє показати багаторівневий характер запобігання кримінальним правопорушенням у пенітенціарній сфері.

Водночас у роботі до суб'єктів запобігання віднесено досить широке коло органів та інституцій: адміністрації установ, оперативні, режимні, психологічні й соціально-виховні служби, органи прокуратури, суд, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, органи місцевого самоврядування, громадські організації, міжнародні структури, медіа тощо. За такої широти підходу доцільно було б чіткіше розмежувати їх функції, правові підстави участі у превентивній діяльності, форми впливу та межі відповідальності.

Зокрема, потребує додаткового пояснення співвідношення між суб'єктами, які безпосередньо здійснюють спеціально-кримінологічне запобігання, і суб'єктами, чий вплив має переважно контрольний, наглядовий, соціальний або інформаційний характер. Також доцільно було б конкретизувати механізми координації між адміністрацією установ, оперативними підрозділами, прокуратурою, поліцією, органами пробації та громадськими інституціями, оскільки саме від узгодженості їх дій залежить ефективність превентивної роботи.

3. Положення підрозділу, присвяченого зарубіжному досвіду, потребують додаткової конкретизації та уточнення. У підрозділі 1.3 автор здійснює аналіз кримінального законодавства низки держав (зокрема Польщі, Чехії, Великої Британії, Франції, Німеччини, Нідерландів, США, Іспанії) та робить висновок про схожість логіки побудови відповідних кримінально-правових норм. Водночас у роботі не конкретизовано, які саме склади кримінальних правопорушень були предметом аналізу, а також у чому саме полягає зазначена «схожість логіки диспозицій». Доцільним було б деталізувати ці положення шляхом наведення конкретних норм, їх структурних елементів і порівняльних характеристик.

Аналогічне зауваження стосується й аналізу кримінального законодавства окремих пострадянських держав. Здобувач зазначає про різну правову природу діянь, що вчиняються засудженими під час відбування покарання, однак не конкретизує, про які саме кримінальні правопорушення йдеться. З огляду на те, що засуджені можуть вчиняти широкий спектр злочинів (проти життя і здоров'я особи, власності, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів тощо), не всі з них можуть бути віднесені до злочинів проти порядку управління або правосуддя. У зв'язку з цим доцільно було б чіткіше окреслити коло відповідних складів правопорушень.

Крім того, викликає потребу у додатковому поясненні джерельна база дослідження зарубіжного досвіду. Автор узагальнює криміногенні ризики у місцях несвободи різних держав, однак не завжди зрозуміло, на підставі яких

саме джерел (законодавства, судової практики, наукових досліджень чи інших матеріалів) сформульовано відповідні висновки. Уточнення методології та джерел аналізу сприяло б підвищенню переконливості та наукової обґрунтованості викладених положень.

4. Недостатня увага до проблеми організованої злочинності в пенітенціарному середовищі. У дисертації достатньо ґрунтовно розглянуто кримінальну субкультуру, неформальні ієрархії, незаконний обіг заборонених предметів, корупційні ризики серед персоналу та використання засобів мобільного зв'язку для координації протиправної діяльності. Водночас питання організованої злочинності в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах ДКВС України не отримало належного самостійного висвітлення.

Цей аспект є важливим для предмета дослідження, оскільки кримінальні правопорушення в місцях несвободи нерідко мають не лише індивідуальний або ситуативний характер, а й можуть бути пов'язані з діяльністю стійких неформальних груп, кримінальних авторитетів, каналів постачання заборонених предметів, корупційних зв'язків із персоналом, а також координацією злочинної активності за межами установ. У цьому контексті організована злочинність виступає не просто окремим різновидом кримінальної активності, а системним чинником, який впливає на стан безпеки, режим, дисципліну, рівень насильства, поширення кримінальної субкультури та ефективність ресоціалізації засуджених.

У зв'язку з цим доцільно було б окремо розкрити форми прояву організованої злочинності в пенітенціарному середовищі, її зв'язок із кримінальною субкультурою та корупційними практиками, а також визначити спеціальні заходи її нейтралізації в системі загальносоціального і спеціально-кримінологічного запобігання.

5. Підрозділ 2.1 потребує більшої предметної та методологічної чіткості. Автор загалом розкриває окремі кількісні та якісні показники кримінальних правопорушень у системі ДКВС України, однак не всі наведені дані безпосередньо стосуються органів і установ виконання покарань та слідчих

ізоляторів. Зокрема, використання загальних показників рецидивної злочинності в Україні потребує додаткового пояснення їх зв'язку з предметом дослідження. Крім того, у підрозділі не завжди чітко розмежовано кримінальні правопорушення, вчинені засудженими, особами, взятими під варту, та персоналом ДКВС, хоча детермінанти, механізми й заходи запобігання таким правопорушенням істотно відрізняються. Доцільно було б також уніфікувати підхід до характеристики конкретних видів кримінальних правопорушень, оскільки поряд із посиланнями на окремі статті КК України використовуються узагальнені категорії на кшталт «насильницькі правопорушення», «інші заборонені предмети», «службово-дисциплінарний блок». Не можна позначати кримінальні правопорушення термінами «заборонені предмети», «мобільні», «колючо-ріжучі», оскільки останні характеризують предмет, знаряддя чи засоби кримінальних правопорушень у криміналістичному аспекті. Потребує пояснення також вказівка на окремі кримінальні правопорушення, наприклад контрабанду та віднесення її до групи, що утворює 25 %. Незрозуміло, про яку саме контрабанду йдеться, адже в КК України існує декілька самостійних норм, які визначають підстави кримінальної відповідальності за контрабанду. Більш чітка методика аналізу сприяла б точнішому визначенню сучасного стану та основних тенденцій пенітенціарної злочинності.

Зазначені зауваження мають дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, однак їх врахування в подальших дослідженнях сприятиме підвищенню наукового рівня наступних наукових робіт здобувача.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому, оформлення.

Дисертація Гелемея Сергія Олеговича «Запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права, кримінології та кримінально-

виконавчого права – формулювання пропозицій щодо оптимізації та підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України.

Дисертація є самостійною роботою, пройшла апробацію, її зміст відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності. Оформлення дисертації та автореферату відповідає встановленим МОН України вимогам.

Викладене вище дає підстави для **остаточного висновку** про те, що дисертація *Гелемея Сергія Олеговича «Запобігання кримінальним правопорушенням в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України»* відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, основним вимогам до дисертацій та авторефератів, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності
навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Андрій ВОЗНЮК

Підпис засвідчую:

Проректор Національної академії
внутрішніх справ
полковник поліції

Олег ТАРАСЕНКО